

PŘÍBĚH VĚNOVÁNÍ V KNIZE: LEGIONÁŘ A ODBOJÁŘ ALOIS FÜRbacher

THE STORY OF INSCRIPTION IN THE BOOK: LEGIONARY AND RESISTANCE FIGHTER ALOIS FÜRbacher

Magdalena Pujmanová

Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, náměstí Osvobození 297, 470 01 Česká Lípa; pujmanova@muzeumcl.cz

Vlastenecky smýšlející Alois Fürbacher, jehož dcera s rodinou žila později v našem městě, se aktivně podílel na zlomových událostech první poloviny 20. století. Stál u vzniku Československa: v čs. legiích ve Francii se zúčastnil bojů u Terronu. Ve 2. světové válce pracoval pro protinacistickou odbojovou organizaci Obrana národa. Jako průvodčí mezinárodních vlaků převážel soukromé dopisy i tajné dokumenty do Varšavy a do Bělehradu na československá velvyslanectví, odkud byly posílány exilové československé vládě do Londýna. Pro podezření ze spolupráce s odbojem byl v roce 1942 zatčen. Jeho kolegové jej při výsleších neprozradili, proto byl propuštěn. Po převratu navázal v roce 1949 spolupráci s českým uprchlíkem dr. Rudolfem Bautzem, vedoucím uprchlického tábora v rakouském Salzburgu. Přebíral od něj peníze a balíčky od uprchlíků a předával je jejich příbuzným v Čechách. Pomohl i dvěma rodinám zprostředkovat útěk z Československa. Až o osm let později byl zatčen a za vyzvědačství podle § 86 byl odsouzen na 6,5 let do vězení a na 10 let zbaven občanských práv. Ve čtyřech věznicích si odseděl 2,5 roku.

1. světová válka, československé legie, bitva u Terronu, 2. světová válka, protinacistický odboj, Obrana národa, třetí odboj

Patriotically minded Alois Fürbacher, whose daughter with her family later lived in our town, participated actively in the turning events in the first half of the 20th century. He was around when Czechoslovakia was established; within the ranks of Czechoslovak Legion in France he took part in the combat near Terron. During the World War II he worked for the anti-nazi resistance organisation Obrana národa (National Defence). As a ticket collector on international trains he would deliver private letters as well as secret documents to Czechoslovak embassies in Warsaw and Belgrade, from where they were mailed to Czechoslovak exiled government in London. In 1942 he was arrested for the suspicion of cooperating with the resistance movement. However, his colleagues did not disclose him during interrogations, therefore he was set free. After the coup d'état he went in 1949 into cooperation with Czech refugee Dr. Rudolf Bautz, the head of refugee camp in Salzburg, Austria. He would receive from him money and parcels of refugees and forwarded them to their relatives in Bohemia. He also helped to mediate escape of two families from Czechoslovakia. No sooner than eight years later he was arrested and sentenced for espionage according to § 86 to 6.5 years of prison and 10 years of deprivation of civil rights. He served his sentence in four prisons for 2.5 years in all.

World War I, Czechoslovak Legion, battle near Terron, World War II, anti-nazi resistance, National Defence, the third resistance

Práce v muzejní knihovně, pro mnohé nudná a nezajímavá, bývá občas zpestřena zajímavými popiskami a věnováními na přídeštích nebo titulních listech. Taková kniha má příběh. Někdy všední, ale někdy velmi zajímavý. Podtitul jedné ne tak docela obyčejné knihy a dvě věnování v ní napsané mne zaujaly natolik, že jsem začala pátrat po jejích autorech. Postupně se mi podařilo složit příběh statečného člověka, našeho krajana, který se nebál ve vypjatých dobách 20. století bojovat za vznik Československa, proti okupantům i totalitnímu režimu.

Před dvěma roky jsem začala katalogizovat knihu Marie Pissingerové s názvem Jsme němí? Brožura formátu A5 o třiačtyřiceti stranách má podtitul *Faksimile veršů a kreseb, dopravených v roce 1940 ilegálně do Anglie*. Autorka knihy se v ní ručně psanými básněmi a drobnými kresbami svěřuje se svými pocity z roku 1939, kdy zanikla Československá republika a naši vlast okupovalo Německo. Těžká, ponižující a deprimující doba se odráží v každém verši, neboť pro vlastenecky smýšlející obyvatele porobeného národa, kteří byli demokraté, byli hrdí na svoji republiku a ctili jejího zakladatele Masaryka, to byl čas bezmoci.

*„Hory, hory moje rodné
do tisíce let a do dne,
dnes už nejste mezi naší,
nechcete už chránit nás?
Zimě jste nás odhalily,
žalu jste nás zůstavily -
zlým mocnostem na pospas?“*

Čas, kdy verše pozvedávaly sebevědomí okupovaných ...

*„Vzedmi se, Vltavo, opusť své břehy,
očistnou lázní smyj to zpupné plémě,
které mou drahou zem častuje šlehy,
do moří odplav to cizácké sémě!“*

... a snažily se najít východisko a naději.

*„Zas přijde úsměv,
zase líc se zjasní
a vrásky starostí ti zhladí Čas -
jen práce, víra, jsou Tví strážci spasní,
těm modly obětuj,
svět dobudeš si zas!“*

Marie Pissingerová, jejíž básničky se objevují v meziválečných ženských časopisech (např. Pestrý týden), dopsala rukopis na začátku roku 1940. V roce 1946 knihu vydalo Doležalovo nakladatelství v Červeném Kostelci v počtu 555 výtisků, z toho 250 číslovaných. V tiráži knihy, kterou vlastní Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, se dozvídáme, že tento výtisk má číslo 39 a u něj je podpis autorky. Již tímto je bibliofilní výtisk s podpisem zajímavý, ale tato kniha má něco navíc. Na patitulu knihy je úvodní slovo Hany Benešové, manželky prezidenta Edvarda Beneše, z roku 1946:

Obr. 1. Ukázka z knihy *Jsme němi?*

„Tato knížka se ocitla jednoho zimního dne r. 1940 na mém stole. Přišla za mnou z Prahy, cestou mně neznámou a našla mne. Čítala jsem v ní často a znali ji i naši londýnští přátelé. Všechny těšila velikou vírou člověka, který ji psal skrytě v okupované, drancované Praze a měl sílu těšit nadějí blízké i vzdálené. Dnes, kdy vím, že to dokázala ruka těžce pracující ženy, mohu jen uvítat vydání těchto veršů. Nechť jsou památkou těm, kteří je znají z ciziny a připomínkou těm, kteří žili zde ta těžká léta“.

Pod podpisem Hany Benešové je zeleným inkoustem napsané věnování: „Daruji své dceři k narozeninám 20. IV. 1947 Otec Fürbacher Alois“.

Na dalším, titulním listu, se z věnování dozvídáme: „Panu Al. Fürbacherovi, za obětavé dopravení rukopisu této knížky do ciziny za okupace, věnuje na památku M.P.“ Zřejmě spisovatelčino poděkování a dárek k Vánocům, neboť datum věnování je 23. XII. 1946.

Ručně psané věnování spisovatelky, další věnování majitele knihy je plně otazníků. Kdo byli jejich autoři? Jak se podařilo Aloisi Fürbacherovi doručit knihu k rukám Hany Benešové? Proč je kniha v knižním fondu českolipského muzea? Souvisí to s naším regionem?

Pátrání mohlo začít. Zavedlo mne do Vojenského ústředního archivu a Archivu bezpečnostních složek v Praze, a také do jednoho bytu na českolipském sídlišti.

Prostudováním archivních spisů, výslechových protokolů a pamětí sepsaných Aloisem Fürbacherem se mi podařilo složit příběh statečného člověka, který se nebál ve vypjatých dobách 20. století bojovat za vznik Československa, proti okupantům i totalitnímu režimu.

„Vyrostl jsem v Oldřichově u České Kamenice v rodině sklářské. Můj otec byl sklářský mistr. Vychovával nás v českém duchu, ač jsme byli nuceni navštěvovat německé školy.“^{1/}

5. ledna 1893 se v dnešním Novém Oldřichově narodil Emanuelu a Anně Fürbacherovým syn Alois. Otec pracoval jako sklářský mistr v místní sklárně Klemens – Rasch, matka, rozená Bártů, se starala o početnou rodinu. Manželé Fürbacherovi měli čtyři syny a čtyři dcery.

Alois začal chodit v šesti letech do místní školy, v roce 1906 nastoupil do učení ve zdejší sklárně. O rok později mu zemřela matka. Otec se znovu oženil s Amálií Veselou, se kterou měl další tři děti.

Po vyučení jej otec poslal na zkušenou do Německa. Domů a do firmy Klemens – Rasch se vrátil před válkou. Ta rodinu silně poznamenala, povolávací rozkaz dostali tři synové: Čeněk, Alois a Josef. Všichni byli v různé době (Alois 8. října 1914) odvedeni do Litoměřic, odtud byli odveleni do Čáslavi k 21. pěšímu pluku.^{2/} V něm prošli výcvikem. Alois, který v učení absolvoval kurz Rakousko-uherského kříže, byl přidělen k sanitní službě.^{3/} Zkušenosti frontového vojáka získával od prosince 1914 na ruské frontě. V únoru následujícího roku se v Rychvaldu setkal s bratrem Čeňkem, který sloužil u jiné rotě.^{4/} Společně potom bojovali u Lezajska, Brostěku a Gorlice.

Bratři Fürbacherové, stejně jako většina Čechů, netušili, jaká válka je čeká. Dosud žili v tzv. „krásném období“, válečný konflikt zažili jejich dědové v roce 1866. Sdíleli všeobecné přesvědčení, že válka bude krátká. Neměli chuť ani odhodlání bojovat „za císaře pána“. V květnu 1915 postupovala rakousko-uherská a německá armáda až k vesnici Sieniawa. Zde 27. května podnikla ruská armáda mohutný protiútok, při kterém padlo do zajetí 31 důstojníků a 1543 vojáků,^{5/} mezi nimi i Alois a Čeněk Fürbacherovi. Následující den pochodovali do města Cholm, odkud byli převezeni vlaky do Almazny v Doněcké oblasti. Zde nejdříve pomáhali při žních, potom byli nasazeni na práci v dolech u města Luhansk.^{6/}

Válka pokračovala, a v Rusku, Itálii a Francii se rodila československá armáda. Vstupovali do ní jak krajané, tak i zajatci. Získávali je agitátoři, kteří do táborů zajížděli, a na přednáškách dokázali nadchnout a přesvědčit Čechy a Slováky ke vstupu do legií. Alois i Čeněk vyplnili přihlášku v březnu 1917. Za čtyři měsíce odjžděli do Babrujska,

Tato knížka se ocitla jednoho zimního dne r. 1940 na mém stole. Přišla za mnou z Prahy, cestou mně neznámou a našla mne. Čítala jsem v ní často a znali ji i naši londýnští přátelé. Všechny těšila velikou vírou člověka, který ji psal skrytě v okupované, drancované Praze a měl sílu těšit naději blízké i vzdálené. Dnes, kdy vím, že to dokázala ruka těžce pracující ženy, mohu jen uvítat vydání těchto veršů. Nechť jsou památkou těm, kteří je znají z ciziny a připomínkou těm, kteří žili zde ta těžká léta.

Hana Benešová.

V Praze r. 1946.

Daruji své děti
k narozeninám
Otec
20. 1. 1947. Fürbacher Alois.

Obr. 2. Úvodní slovo Hany Benešové a věnování Aloise Fürbachera v knize *J sme něm?*

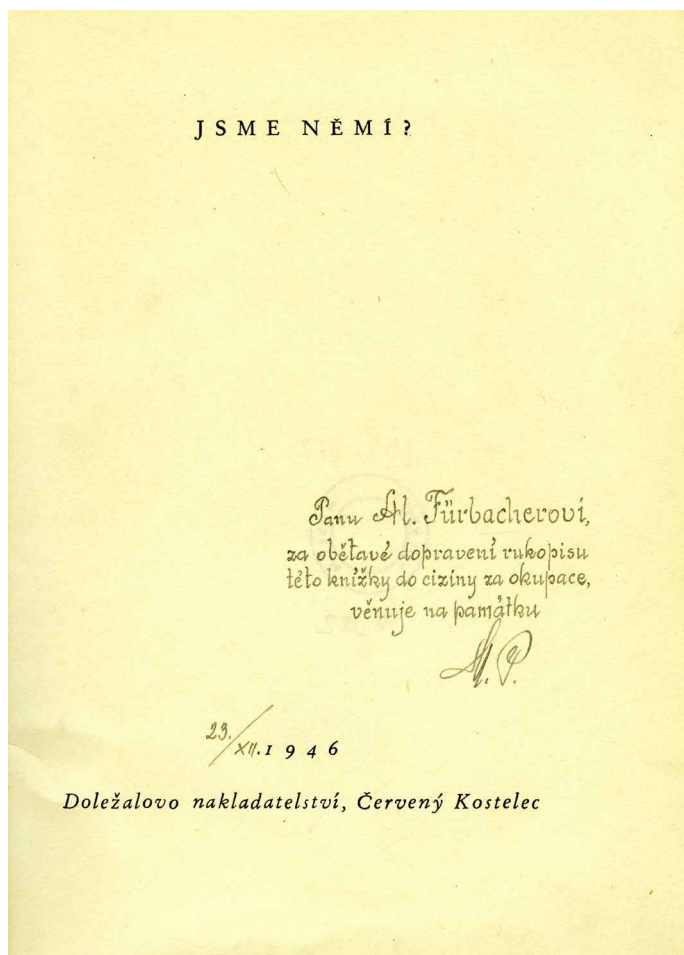
1/ Citace z životopisu sepsaného v roce 1969, VHU Praha.

2/ VHU Praha, Demobilizační záznamy Čeňka, Josefa a Aloise Fürbacherových.

3/ Rukopis Aloise Fürbachera *Události mého života*, s. 6.

4/ Rukopis Aloise Fürbachera *Události mého života*, s. 6.

5/ Československá legie ve Francii, *druhý*

Obr. 3. Titulní list knihy *Jsme němi?* s věnováním spisovatelky.

sborník francouzských legionářů, vydáný v 80. roce života prvního prezidenta Československé republiky, T. G. Masaryka), s. 125–129, 139–143. V Praze, nakladem „Kruhu francouzských legionářů“, 1930.

6/ Rukopis Aloise Fürbachera *Události mého života*, s. 9–12.

7/ VHÚ Praha, *Demobilizační záznamy Čeňka a Aloise Fürbacherových*.

kde byli zařazeni do záložního praporu. Zde se setkali s profesorem Masarykem, který ve výcvikovém táboře několik dnů pobýval. Poté byli odveleni do Žytomyru. Ve městě a okolí bylo soustředěno asi 10000 československých vojáků, kteří tady prodělávali výcvik. Při pochodech městem za zpěvu národních písní vzbuzovali obdiv místních obyvatel.

Za necelé tři měsíce, 7. října 1917 odcestovali pod velením pozdějšího generála československé armády Otakara Husáka přes Archangelsk do Francie. Transport s českými vojáky cestoval vlaky, parníkem Kursk a lodí Margareta přes Archangelsk, Newcastle, Winchester, Southampton, a 14. listopadu přijel do Cognacu. Po více jak měsíci od odjezdu pochodovali naši vojáci ulicemi tohoto starobylého města, které se jim na rok stalo domovem. Místní obyvatelé je uvítali s rozpaky, neboť ruské uniformy v nich nevzbuzovaly důvěru. To se brzy změnilo. Když zjistili, odkud vlastně pocházejí (neboť si mysleli, že jejich domov je někde v Africe), poznali jejich vlastenectví a odhodlání bojovat za vznik svého státu, jejich nedůvěra se změnila v obdiv. I pro ně bylo vzpruhou v dlouhé vleklé válce sdílet jejich nadšení, slyšet všudypřítomný zpěv při pochodech městem a přihlížet výcviku. Tomu veleli francouzští velitelé, zvyklí na pevný řád a disciplínu. Také oni brzy rozpoznali kvality mladých Čechů, jenom nechápali kamarádský přístup a tykáni mezi veliteli a vojáky, tolik typický pro příslušníky

československých legií, a pro ně nepřijatelný. Na jihu Francie absolvovali vojenský výcvik. Fürbacherovi byli zařazeni do 21. střeleckého pluku.⁷⁷

Dva dny po slavnostní přísaze, která se konala 30. června 1918, a které se zúčastnili francouzský prezident Poincaré a profesor Masaryk, odjeli na frontu. Křest ohněm je čekal v poměrně klidném úseku na svazích Vogéz v Ardenách. Bojové aktivity se omezovaly pouze na výzvědnou činnost a přestřelky mezi hlídkami. V září byla brigáda přisunuta k 53. francouzské divizi v oblasti Champagne. V říjnu se bratři Fürbacherové zúčastnili těžkých bojů v blízkosti belgických hranic u města Vouziers, a ty nejtěžší je čekaly u obce Terron. Tady čelili silnému německému útoku, ocitali se pod těžkými palbami, kdy na jejich linii dopadaly granáty, šrapnely, kulometné střely a šířil se otravný plyn. V zákopech se dozvěděli o vzniku Československého státu. To, za co bojovali, se stalo skutečností, kterou ale mohli přijmout pouze tiše a bez jásotu, neboť těžké boje pokračovaly. Čechoslováci Terron nakonec dobyli a udrželi. Zpráve o příměří uvěřili teprve po přečtení plukovního rozkazu 9. listopadu večer, neboť ty falešně se šířily opakovaně delší dobu. Byla to velká radost umocněná pouštěním barevných raket a zpěvem francouzské a československé hymny.

Na přelomu let 1918 a 1919 začali českoslovenští vojáci odjíždět z Francie domů. Bratři Fürbacherové odjeli začátkem ledna. Cesta vlakem vedla přes Itálii a Rakousko. Čekalo

je velkolepé uvítání. Na českých hranicích projel vlak slavobránou vyzdobenou chvojím, prapory a zemskými znaky, v Dolním Dvořišti je vítala kapela a spousta lidí. Volání „nazdar!“ se ozývalo na každém větším nádraží až do Prahy. Na Wilsonově nádraží vystoupili na 2. nástupišti a po slavnostním přivítání se vydali na pochod Václavským náměstím, Příkopy, kolem Masarykova nádraží na Žižkov. Vděční Pražané přišli slavnostně oblečení, mnozí v národních a sokolských krojích, házeli jim květiny a nazývali je blanickými rytíři.^{8/}

Ale povinnosti ještě neskončily, aspoň pro Aloise ne. Bratři Fürbacherové, kteří byli skoro celou válku spolu, se zde rozloučili. Čeněk byl poslán do civilu a spěchal ke své rodině, ženě a dítěti, do Volfartic. Začal pracovat jako sklářský mistr v dnešním Novém Boru ve sklárně Flora.^{9/} Alois se zúčastnil bojů o Těšínsko.^{10/} V legiích sloužil do 25. října 1919, demobilizován byl 16. 3. 1921.^{11/} Za statečnost v bojích a zásluhy byl v průběhu let vyznamenán několika medailemi.^{12/}

Obr. 4. Čeněk Fürbacher (rukopis A. Fürbachera Události z mého života, za s. 8).

Obr. 5. Alois Fürbacher ve skupině ošetřovatelů 21. pěšího pluku (rukopis A. Fürbachera Události z mého života, za s. 20).

Ošetřovatelé raněných čs.střeleckého pluku 21 ve Francii.
=====

Stojící z leva:

Otta Türk, četař, ošetřovatel.	Alois Fürbacher, ošetřovatel.	Karel Bobek, ošetřovatel, Čechoameričan.
-----------------------------------	----------------------------------	--

Sedící z leva:

Heliodor Píka, poručík, lékárník pluku. Alsan.	MUDr. Klein, plukovní lékař, dentista, kanceláře lazaretu, neznámého, zapomenutého jména.	Francouz, Vedoucí plukovní kanceláře lazaretu, neznámého, zapomenutého jména.
--	---	--

Snímek byl pořízen v Sentheimu v červnu 1918 na památku před odchodem na bojiště Terron - Vouzière.

Alois Fürbacher

8/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 29–30.

9/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 32.

10/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 31.

11/ VHÚ Praha, Demobilizační záznam Aloise Fürbachera.

12/ Byl zapsán do zlaté knihy Vojáci od Verdunu a obdržel medaili, datum nezjištěno (zdroj: rukopis Aloise Fürbachera Z mého života, s. 23). V listopadu 1918 obdržel dekretem číslo 3188 válečný kříž (zdroj: rukopis Aloise Fürbachera Z mého života, s. 25). 9. dubna 1935 obdržel dekretem číslo 3636 revoluční medaili (zdroj: rukopis Aloise Fürbachera Z mého života, s. 51). 9. dubna 1935 obdržel dekretem číslo 15925 medaili vítězství (zdroj: rukopis Aloise

Obr. 6. Josef Fürbacher (rukopis A. Fürbachera *Události z mého života*, za s. 110).

Obr. 7. Rodinná fotografie z 30. let (soukromý archiv Libuše Lacinové).

Fürbachera *Z mého života*, s. 54). 26. července 1936 obdržel pamětní francouzskou medaili Velké války (zdroj: rukopis Aloise Fürbachera *Z mého života*, s. 58). Medaile města Darney udělená dne 30. června 1948 (zdroj: rukopis Aloise Fürbachera *Z mého života*, s. 187). 23. října 1948 obdržel dekretem číslo 134 pamětní odznak 21. střeleckého pluku Terronského (zdroj: rukopis Aloise Fürbachera *Z mého života*, s. 191).

13/ Smejkal, Ladislav: *Soupis legionářů Československa 1914–1920*, s. 10, Česká Lípa, Okresní vlastivědné muzeum, 2000.

14/ Rukopis Aloise Fürbachera *Události mého života*, s. 39.

15/ Rukopis Aloise Fürbachera *Události mého života*, s. 39–40.

16/ Rukopis Aloise Fürbachera *Události mého života*, s. 40.

Bratři Fürbacherové se setkali až v roce 1920, kdy se z ruských legií vrátil Josef. Ten byl zajat v září 1915 u Rovna, pracoval v dolech v donské oblasti. Do československé armády byl přijat v červenci 1917 k 8. střeleckému pluku. S ním prošel transsibiřskou magistrálou až do Vladivostoku, odtud se vrátil v hodnosti desátníka přes Kanadu do Čech. Usadil se v České Lípě, kde pracoval jako soudní zřízenec.^{13/}

Alois se přestěhoval do Prahy. Ke sklářskému řemeslu se již nevrátil. Využil znalostí tří jazyků (ruština, němčina, francouzština) a v říjnu 1919 začal pracovat v mezinárodní společnosti lůžkových vozů CIWL, ve které vykonával povolání průvodčího s malými přestávkami až do důchodu.^{14/} V roce 1920 se oženil s Boženou Veselou. Seznámil se s ní v létě předchozího roku, když chodil v Praze do vinárny jejího otce Josefa Veselého (bratra otcovy druhé manželky). Svatba se konala 4. března na Staroměstské radnici za velké účasti příbuzných.^{15/} Měli spolu dvě dcery. Jiřina se narodila 24. dubna 1921, Libuše 20. dubna 1923. Žili spokojeným rodinným životem, Alois měl práci, která jej naplňovala a byla i dobře placená.

Přátelství a kamarádství vzniklá v bojích Velké války rozvíjeli legionáři i v meziválečném období, jak si to ostatně slíbili před odjezdem z Francie. Sdružili se do Kruhu francouzských legionářů a scházeli se pravidelně i se svým velitelem Otakarem Husákem. Fürbacherovi se přátelili s rodinou Jiřího Zemana, který také pracoval u CIWL.^{16/} Společně pracovali v domácím odboji za 2. světové války, jak se dozvíme později.

Dvacetileté mírové období v rozvíjícím se Československu mířilo ke svému konci. Události v Sudetech v roce 1938 nesl Alois Fürbacher těžce. Sám odtud pocházel a bydlel zde jeho příbuzní. Ještě hůře prožíval březnovou okupaci a zánik Československa, toho státu, u jehož zrodu stál, a za který nasazoval život v československých legiích. Po 15. březnu 1939 nabídl svoje služby Josefu Heirejtovi,^{17/} tajemníkovi československého velvyslanectví ve Varšavě. Jeho služební cesty do polského hlavního města, později do Bělehradu a Istanbulu, přímo nabízely stát se kurýrem. Začal pracovat se svým přítelem z legií a kolegou z práce Jiřím Zemanem alias „Černým Turkem“.

Obr. 8. V Athénách v roce 1930 (soukromý archiv Libuše Lacinové).

Jiří Zeman byl významná postava protinacistického odboje. Aktivní člen Obrany národa, přímý spolupracovník zpravodajské skupiny Tří králů (Josef Balabán, Josef Mašín a Václav Morávek), kterým poskytoval svůj byt (kde se tiskl časopis *V boj* a vysílaly se zprávy do Londýna), doručoval jim zásilky, a také je od nich přijímal. Společně s Aloisem Fürbacherem je ukrývali ve služebním voze a ve Varšavě je házeli do smluvených schránek nebo je předávali zaměstnancům velvyslanectví. V letech 1939 a 1940 převezli mezi Prahou a Varšavou 25000 dopisů: soukromých, kterými se rodiny udržovaly v kontaktu, ale důležitější byly ty, které jim svěřili příslušníci Obrany národa, a které informovaly o domácím odboji v protektorátu a chystaném vojenském puči. Větší nebezpečí jim hrozilo při převozu rozbušek, trhavin, jednou převezli i vysílačku. Alois Fürbacher postoupil velké riziko při přepravě dvou důstojníků a ministerského rady Václava Žižky.^{18/}

„Při služebních jízdách Moravskou Ostravou pocítovali jsme s Jiřím Zemanem vždycky přísnou německou prohlídku, takže k převezení diplomatické pošty bylo třeba promyšlenosti, lstivosti a úskoku. O provedení každé akce museli jsme předem domluvit se o všem, jak je třeba si počínati pro všechny možné případy. Využil jsem proto dokonalou znalost své němčiny a pomalu jsem navázal s těmito německými celníky přátelství. Pokládali mně za pravého Němce. Získal jsem je všechny drobnými dary. Ponejvíce cigarety. Od té doby jsem měl volné ruce. Mohli jsme provázeti všecko bez velkých obav.“^{19/}

Toto období je zachyceno v knize *Tajemství Tří králů*:

„Koncem roku 1940 přišel „Černý Turek“ za Morávkem. Byl s ním i s Mašínem v trvalém spojení a patřil k nejspolehlivějším oporám Tří králů. „Tak máme konec, Leone!“ Morávek – v této chvíli Leon – vzal od Zemana dopis, který znamenal další pohromu pro Tři krále. Jako „nespolehlivý legionář“ byl Zeman z Wagon Lits propuštěn. „A Fürbacher má totéž ...“ „Co budeme dělat kamaráde? Tohle spojení nám bude chybět.“^{20/}

Po napadení Polska vedly jeho služební cesty do Bělehradu, kde navázal spolupráci s majorem Fričem.^{21/} Byl jedním z několika kurýrů, jehož rukama prošly dopisy, balíčky, depeše, peníze či zašifrované zprávy s přísně tajnými informacemi, a jejichž konečnými příjemci byli v Praze členové skupiny Tří králů a v Londýně ministři exilové vlády.

17/ VHÚ Praha, č. svazku 88092, příloha č. 3.

18/ Vozka, Jaroslav: *Hrdinové domácího odboje*, s. 98–100, Praha, Práce, 1946. Rukopis Aloise Fürbachera *Události mého života*, s. 48, 55–56.

19/ Rukopis Aloise Fürbachera *Události mého života*, s. 55.

20/ Kettner, Petr – Jedlička, I. M.: *Tajemství Tří králů*, s. 32. Praha, Mht, 1995.

21/ VHÚ Praha, č. svazku 88092, příloha č. 9. 22/ VHÚ Praha, č. svazku 88092, příloha č. 4.

Obr. 9. Přítel a kolega Jiří Zeman
(zdroj: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jiří_C5%99%C3%AD_Zeman_\(odboj%C3%A1%C5%99\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jiří_C5%99%C3%AD_Zeman_(odboj%C3%A1%C5%99))).

Osobně předával zásilky Josefu Davidovi,^{22/} členu Státní rady Československé v Londýně, který je nosil přímo prezidentu Benešovi. A právě tímto způsobem získala Hana Benešová faksimile rukopisu Jsme němí?, ve kterém se Marie Pissingerová vyznává ze svých pocitů z okupace (nadřízený Aloise Fürbachera se jmenoval Karel Pissinger^{23/}; zda jde o shodu jmen nebo to byl příbuzný, který mu rukopis dal, se mi nepodařilo zjistit).

Koncem roku 1940 byli Alois Fürbacher a Jiří Zeman z CIWL propuštěni. Společnost převzala německá Mitropa, která bývalé legionáře považovala za nespolehlivé a do svých služeb je nepřijala. Alois Fürbacher byl do roku 1942 bez práce, poté začal pracovat u pojišťovny Riunione Adriatica di Sigurta.^{24/} Na území protektorátu probíhal až do roku 1942 silný odpor proti okupantům. Příslušníci Obrany národa prováděli různé sabotáže a poskytovali svoje byty, garáže, sklepy, půdy nebo chaty k přespaní pronásledovaným radistům, k uchování zbraní a vysílaček a k vysílání zpráv do Londýna. Souběžně přibývalo konfidentů a zrádců. Roky 1941 a 1942 byly pro Obranu národa tragické. Němci urputně usilovali o rozbití podzemního odboje. Pozatýkali spoustu lidí, které trýznivě mučili. Bylo hodně statečných, kteří nikoho neudali. Ve výpovědích mluvili jenom o těch, kteří stačili opustit Protektorát, nebo o těch, které už gestapo znalo. Hodně lidí ale mučení nevydrželo a promluvilo o všem, co vědělo nebo aspoň o něčem. Gestapo si postupně doplnilo všechny části mozaiky českého odboje, pozatýkalo spoustu lidí a splnili si svůj cíl, totiž ochromit práci Obrany národa a zničit její jednotlivé složky, zejména skupinu Tři králové. Ti jim úspěšně unikali a neustále posílali cenné tajné informace exilové vládě. Prvním, který pocítil zradu, byl Josef Balabán. Gestapo jej přepadlo 22. dubna 1941 a 3. října téhož roku popravilo. Za tři týdny, 13. května, zatklo Josefa Mašína. Alois Fürbacher s obavami sledoval zprávy o zatčených lidech, se kterými spolupracoval. 25. března následujícího roku 1942,^{25/} čtyři dny po smrti Václava Morávka, byl zatčen pro podezření ze spolupráce s Jiřím Zemanem, který byl i s dcerou a zetěm již čtyři dny ve vyšetřovací vazbě.^{26/}

„V čekárně byl záchod a každý zatčený musel žádat strážníka o povolení k použití. Využil jsem hned této příležitosti a požádal o laskavé povolení. Strážník mi povolení dal. Na záchodě jsem roztrhal celý zápisník se všemi poznámkami, adresami mnohých vlastenců a telefonními čísly.“^{27/}

Prožil si těžké období, ale měl štěstí. Zatčení kolegové, kteří ho znali, jej neprozradili, jeho jméno při výsleších nepadlo. A tak byl po dvou měsících pro nedostatek důkazů propuštěn. Z Petschkova paláce spěchal ke své rodině v den, kdy výsadbáři Jozef Gabčík a Jan Kubiš provedli atentát na říšského protektora Reinharda Heindricha – Alois Fürbacher byl propuštěn 27. května 1942.^{28/} Statečností svých kolegů a svojí duchapřítomností snášel vyhlášené stanné právo na svobodě lépe než uvnitř pankrácké věznice a neocítl se na seznamu 71 lidí popravených 30. června na Kobyliské stělnici. Tímto dnem, kdy byl zastřelen Josef Mašín, zanikla i skupina Tři králové.

Po uklidnění situace odboj proti okupantům pokračoval ale už ne v takové intenzitě. Alois Fürbacher se vrátil do pojišťovny, kde pracoval až do konce války. Gestapo jej neustále sledovalo, i tak v ilegální činnosti pokračoval.

„Jelikož jsem byl stále hlídán, omezil jsem se jen na rozšiřování ilegálních tiskovin a zpráv, jako neznámý kolportér a rozšiřovatel. Nemohl jsem s nikým navazovat styky, abych nikoho nepřiváděl do nebezpečí.“^{29/}

23/ VHU Praha, č. svazku 88092, příloha č. 5.

24/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 64.

25/ VHU Praha, č. svazku 88092.

26/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 63–64.

27/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 65.

28/ VHU Praha, č. svazku 88092, příloha č. 1. Alois Fürbacher ve svém rukopise uvádí datum 25. května [Události mého života, s. 70].

Za odbojovou činnost mu 13. listopadu 1946 udělil prezident Edvard Beneš Čs. vojenskou medaili za zásluhy 1. stupně.^{30/}

Poválečná doba, plná svobody, nadějí a výzev, byla i pro padesátníka v plné síle Aloise Fürbächerera šťastným obdobím. Vrátil se ke společnosti CIWL k práci průvodčího vlaků. Zde setrval až do roku 1953, poslední roky před důchodem, do kterého odešel v roce 1956, si odpracoval u Československých drah. Ale ještě předtím jej zasáhly události poloviny dvacátého století v Československu. Alois Fürbacher byl vlastenec a demokrat se smyslem pro spravedlnost a svobodu. Proto neváhal ani v nebezpečných letech po únorovém převratu v roce 1948 nabídnout pomocnou ruku těm, kteří to potřebovali.

Do zahraničí začal jezdit Alois Fürbacher v roce 1945. On i někteří další jeho kolegové začali v roce 1949 spolupracovat s českým uprchlíkem Dr. Rudolfem Bautzem. Setkávali se s ním v rakouském Salzburgu, kde byl vedoucím uprchlického tábora, a na jeho přání mu vozili české noviny, časopisy, také mapy Prahy a Brna, brožury ROH. Bautz jim svěřoval peníze uprchlíků a ty posílali rodinám, které zůstaly v ČSR. Stejně tak dopisy a balíčky. Na jeho žádost pomohl Alois Fürbacher dvěma rodinám zprostředkovat útěk z Československa. Spolupráce s Bautzem probíhala do března 1950, poté byl Fürbacher cestovní společností přeřazen na domácí linky.

Brzy ráno 22. ledna 1957 došlo k narušení pro něj dosti skličujícího období, neboť mu nedávno zemřela žena. Přišli si pro něj příslušníci Státní bezpečnosti a na základě výpovědi jeho kolegy byl zatčen pro podezření z vyzvědačství neboť „vešel ve styk s agentem nepřátelské zpravodajské služby“. Podle vyšetřovatelů „byl získán pro zpravodajskou

Obr. 10. Pojišťovací agent z roku 1944. Dle výrazu Aloise Fürbächerera mu tato práce nepřinášela uspokojení, ostatně sám tuto fotografii označil titulkem „chudák“ [soukromý archiv Libuše Lacinové].

Obr. 11. Alois Fürbacher při pochodu Prahou na sjezdu francouzských legionářů v Praze dne 5. července 1947 [soukromý archiv Libuše Lacinové].

Obr. 12. Alois Fürbacher v drážní uniformě (soukromý archiv Libuše Lacinové).

Obr. 13. Alois Fürbacher při zatčení v roce 1957 (zdroj: ABS Praha).

činnost“. Fürbacher se hájil tím, že časopisy převáželi jeho kolegové i cestující a na této činnosti neviděl nic špatného. Při pročítání výslechových protokolů vidíme jeho úpornou snahu nic neprozradit a nikomu neublížit. Konkrétní jména a adresy uváděl zřídka. Byl si vědom, jak je důležité nepromluvit, vždyť statečnost jeho spolupracovníků před 15 lety jej zachránila před nacistickým kriminálem.

„Nepopírám, že se mne Bautz dotazoval na nějaké skutečnosti týkající se ČSR, ale to si také nepamatuji“.

„O těchto dvou případech, kdy jsem já byl prostředníkem pomoci k opuštění republiky, žádný z mých kolegů, kteří dojížděli služebně do Rakouska, neví.“^{31/}

Využil toho, že mu byla před lety diagnostikována nemoc skleróza mozkových cév. V protokolech se to jenom hemží slovy: „na nic si nepamatuji, to už jsem zapomněl“. Jména uváděl zkomolená nebo neúplná, názvy ulic a čísla domů, kam nosil dopisy, přehazoval.

Přesto jej vysoký trest neminul, za vyzvědačství podle §86 byl odsouzen na 6,5 let a ke ztrátě občanských práv na 10 let po odpykání trestu.^{32/} Prošel si čtyřmi věznicemi (Ruzyně, Mírov, Ilava, Leopoldov), poznal vězně slušné i šikanující, stejně tak dozorce. Vyřáběl kolíčky, lepil pytlíky, drhnul peří. Trest si neodseděl celý, po necelých dvou a půl letech, 10. května 1960, byl na amnestii propuštěn.^{33/}

Z propuštění měl on i jeho dcery velkou radost, ale ta netrvala dlouho. Na tu dobu slušný důchod skoro 1200 Kč mu byl snížen na 500 Kč, a i když se proti tomu několikrát odvolal, nebylo to nic platné.^{34/} Proto nastoupil do zaměstnání do úklidové čtyř Život.^{35/} Pracoval do roku 1964. Postupně se však přihlásily zdravotní potíže, svěřil se do péče českolipského lékaře Dr. Fabiána, který jej 2× operoval.

V sedmdesátých letech se do jeho života vrátil klid a jistota, jeho důchod mu byl upraven. Žil v Praze, do našeho města často jezdil k dceři a vnoučatům. Zemřel v 87 letech 8. srpna 1980. Jeho urna je uložena na českolipském hřbitově.

Životní postoje Aloise Fürbachera utvářeli již v dětství jeho rodiče, kteří svým dětem vštěpovali důvěru ve vlastní národ a vlastenectví. Snad nejvíce jeho povahu formovalo období Velké války. Atmosféra chlapského kamarádství, víra ve vytvoření vlastního státu a touha být u toho: to byly momenty, které byly velmi silné, naplňovaly jej a stály za obětí. Byl hrdý, že se to podařilo a že k tomu přispěl. Emotivní projevy profesora Masaryka a francouzského prezidenta Poincarého, a burácivé „přísaháme!“ na pláních kolem slavnostně vyzdobeného města Darney na přísaze 30. června 1918 bylo natolik zavazující, že vstoupit do odboje při dalším válečném konfliktu bral jako svoji povinnost, tak se k tomu postavila většina legionářů. Mnozí zaplatili životem. Alois Fürbacher měl štěstí, jemu se díky statečnosti spolupracovníků podařilo vězení i smrti uniknout. Ani po únorovém převratu v roce 1948 se nezpronevěřil svým demokratickým zásadám, svůj odmítavý postoj k totalitnímu systému při výsleších v padesátých letech nezapíral. Nebyl generál, velitel, politik. V legiích byl voják střelec, v odboji se choval nenápadně, v padesátých letech, když bylo potřeba, podal pomocnou ruku. Svými zásluhami se nechlubil, je těžké se o něm někde dočíst. Byl vlastenec, který měl rád svoji vlast, u jejíhož zrodu stál a bylo-li potřeba, tak za ni bojoval.

29/ Citace z životopisu sepsaného v roce 1969, VHÚ Praha.

30/ VHÚ Praha, č. svazku 88092, příloha č. 7.

31/ ABS Praha, Osobní vyšetřovací svazek proti Aloisi Fürbacherovi V3529.

32/ Rozsudek nejvyššího soudu 3T 018-/57 (Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 233).

33/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 231.

34/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 233.

35/ Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života, s. 236.

Obr. 14. Vlastenec Alois Fürbacher (rukopis A. Fürbachera Události z mého života, za s. 296).

Já Alois Fürbacher,
 narozený dne 5. ledna 1893 v Oldřichově u České Kamenice
 ve stejnokroji francouzských legionářů, v němž jsem bojoval
 u čs. střeleckého pluku 21 ve sladké Francii za svobodu
 a samostatnost Československa.
 Snímek byl pořízen k mým 76. narozeninám.
 V Praze, dne 5. ledna 1969.

Knihu Jsme němí? nabídla muzeu paní Čížková, majitelka místního antikvariátu. V roce 1999 ji do antikvariátu přinesla vnučka Aloise Fürbachera. Zkatalogizovanou a s rozluš-
 těným tajemstvím, které doposud skrývala, ji ukládám do muzejního depozitu. Těším
 se na další listování knihami a snad se v nich zase vyskytne nějaká indicie, která mne
 přivede k zajímavému příběhu.

PRAMENY

- Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha
Osobní vyšetřovací svazek proti Aloisi Fürbacherovi V3529
Soukromý archiv Libuše Lacinové
Rukopis Aloise Fürbachera Události mého života
Vojenský historický ústav (VHÚ) Praha
Složka Alois Fürbacher

LITERATURA

- Čermák, Vilém: Muž proti okupaci. Plzeň, NAVA, 2007.
Československá legie ve Francii [druhý sborník francouzských legionářů, vydaný v 80. roce života prvního presidenta Československé republiky T. G. Masaryka], V Praze, nákladem „Kruhu francouzských legionářů“, 1930.
Husák, Otakar: Jdi! II. část. Praha, Epoque, 2018.
Kettner, Petr-Jedlička I. M.: Tajemství Tří králů. Praha, Mht, 1995.
Kokoška, Stanislav: Obrana národa v dokumentech 1939-1942. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů, 2018.
Koura, Petr: Podplukovník Josef Balabán. Praha, Rybka Publishers, 2003.
Pichlík, Karel - Klípa, Bohumír - Zabloudilová-Jitka: Českoslovenští Legionáři (1914-1920), Praha, Mladá fronta, 1996.
Procházka, Jaroslav: Sestupme ke kořenům. Dolní Kounice, ERGO Brauner, 2019.
Smejkal, Ladislav: Soupis legionářů Českolipska 1914-1920, Česká Lípa, Okresní vlastivědné muzeum, 2000.
Veber, Jan: Třetí odboj 1948-1953.
Vozka, Jaroslav: Hrdinové domácího odboje. Praha, Práce, 1946.

RESUMÉ

Die Geschichte der Widmung im Buch: Legionär und Widerstandskämpfer Alois Fürbacher

Magdalena Pujmanová

Die Suche nach den Autoren zweier Widmungen im Buch „Sind wir taub?“ in der Bibliothek von Heimatmuseum und Galerie in Česká Lípa offenbarte den Lebensweg des Patrioten Alois Fürbacher und seine Beteiligung bei den bahnbrechenden Ereignissen der Tschechoslowakei in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts.

Alois Fürbacher wurde am 5. Januar 1893 im heutigen Nový Oldřichov in der Familie eines Glasmachermeisters mit vielen Kindern geboren. Auch er erlernte das Glasmacherhandwerk. Im Herbst 1914 wurde er gemeinsam mit zwei Brüdern zur österreichischen Armee eingezogen. Er kämpfte an der russischen Front, wo er im Mai 1917 in Gefangenschaft geriet und zur Arbeit in die Kohlegruben in der Nähe der Stadt Luhansk geschickt wurde. Im März 1917 trat er in die tschechoslowakischen Legionen ein. Unter dem Befehl des späteren Generals Otakar Husák gelangte er mit einem Transport tschechischer Soldaten in die französische Stadt Cognac. Nach der Ausbildung und dem feierlichem Schwur beteiligten sie sich an den Kämpfen an den Hängen der Vogesen, in den Ardennen und beim Dorf Terron.

Die unruhigen Jahre 1938 und 1939 und der folgende Ausbruch des zweiten Weltkriegs ereilten Alois Fürbacher in Prag, wo er mit seiner Frau und zwei Töchtern wohnte, die später in Česká Lípa lebten. Er arbeitete bei der internationalen Schlafwagengesellschaft CIWL als Schaffner von Personenzügen. Er begann eine Zusammenarbeit mit seinem Kollegen Jiří Zeman, der ein aktiver Angehöriger der antinazistischen Widerstandsorganisation Obrana národa (Volksverteidigung) war. Gemeinsam brachten sie persönliche Briefe für Geflohene oder geheime Mitteilungen der Widerstandsgruppe Tři králové (Drei Könige) zu den Botschaften in Warschau und Belgrad oder zu vereinbarten Verstecken, von denen aus sie zur tschechoslowakischen Exilregierung in London gelangten. Das geschah bis 1940, als ihnen die CIWL wegen Unzuverlässigkeit kündigte. Die Okkupanten versuchten den antinazistischen Widerstand, der zu Beginn des Krieges sehr stark war, zu brechen. Viele Personen wurden verhaftet, die nach qualvoller Folter oft zu reden begannen. Nach der Verhaftung von Jiří Zeman im März 1942 wurde auch Alois Fürbacher verhaftet. Dem Tod konnte er entkommen. Seine Freunde hatten ihn bei den Verhören nicht verraten. Er kam an dem Tag frei, als das Attentat auf den Reichsprotektor Reinhard Heydrich verübt wurde.

Die Nachkriegszeit mit Freiheit, Hoffnung und Herausforderungen war für Alois Fürbacher, einen Fünfiger voller Kraft, eine glückliche Zeit. Er kehrte zur Gesellschaft CIWL und der Arbeit als Zugschaffner zurück. Nach dem Umbruch 1948 knüpfte er 1949–1950 eine Zusammenarbeit mit dem tschechischen Flüchtling Dr. Rudolf Bautz an, der Leiter eines Flüchtlingslagers im österreichischen Salzburg war. Er übergab Geld und Sendungen für die Geflüchteten sowie für Verwandte in Tschechien. Er half auch zwei Familien die Flucht aus der Tschechoslowakei zu realisieren. Nach acht Jahren, 1957, wurde er von der Staatssicherheit wegen Spionageverdacht verhaftet. Im Gedenken an den Mut seiner Kollegen 1942, bemühte sich Alois Fürbacher, bei den Verhören so wenig wie möglich konkreten Personennamen, Straßennamen und Hausnummern durcheinander, erwähnte oft, dass er sich an die betreffenden Dinge nicht mehr erinnert oder es vergessen hat. Dennoch bekam er eine hohe Strafe. Wegen Spionage wurde er nach §86 zu 6,5 Jahren Gefängnis und zu weiteren 10 Jahren Verlust der Bürgerrechte verurteilt. Die Strafe hat er ganz abgesehen. Nach zwei und einem halben Jahr wurde er dann bei einer Amnestie freigelassen.

Das Leben von Alois Fürbacher wurde von den Wendepunkten in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts beeinflusst. Er war stolz, dass er mit seiner Beteiligung bei den tschechoslowakischen Legionen einen Anteil daran hatte, dass der Tschechoslowakische Staat entstehen konnte, den er stets bereit war zu verteidigen. Das bewies er mit seiner Teilnahme am antinazistischen Widerstand im 2. Weltkrieg und im dritten Widerstand. Er war ein Patriot, der sein Vaterland liebte, bei dessen Geburt er stand und für das er, wenn es nötig war, auch kämpfte.

ABBILDUNGEN

Abb. 1. Ausschnitt aus dem Buch „Sind wir stumm?“

Abb. 2. Einleitende Worte von Hana Benešová und die Widmung für Alois Fürbacher in dem Buch „Sind wir stumm?“

Abb. 3. Titelblatt des Buches „Sind wir stumm?“ mit Widmung der Schriftstellerin.

Abb. 4. Čeněk Fürbacher (Manuskript A. Fürbacher Ereignisse aus meinem Leben, nach S.8).

Abb. 5. Alois Fürbacher unter Krankenpflegern des 21. Infanterieregiments (Manuskript A. Fürbacher Ereignisse aus meinem Leben, nach S.20).

Abb. 6. Josef Fürbacher (Manuskript A. Fürbacher Ereignisse aus meinem Leben, nach S.110).

Abb. 7. Familienfotografie aus den dreißiger Jahren (Privatarchiv Libuše Lacinová).

Abb. 8. In Athen 1930 (Privatarchiv Libuše Lacinová).

Abb. 9. Freund und Kollege Jiří Zeman (Quelle: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jiří_Zeman_\(odbojář\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jiří_Zeman_(odbojář))).

Abb. 10. Versicherungsagent im Jahr 1944. Laut Alois Fürbacher brachte diese Arbeit ihm keine Befriedigung. Übrigens beschrieb er die Fotografie mit „Armer Schlucker“ (Privatarchiv Libuše Lacinová).

Abb. 11. Alois Fürbacher beim Marsch durch Prag anlässlich eines Treffens französischer Legionäre am 5. Juli 1947 (Privatarchiv Libuše Lacinová).

Abb. 12. Alois Fürbacher in Eisenbahneruniform (Privatarchiv Libuše Lacinová).

Abb. 13. Alois Fürbacher bei der Verhaftung 1957 (Quelle: ABS Praha).

Abb. 14. Der Patriot Alois Fürbacher (Manuskript A. Fürbacher Ereignisse aus meinem Leben, nach S.296).

Übersetzt von Petra Sochová